

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: BBLBAC

Høst 2022

Forfatter(e): Ida Ophus og Vilde Odland

Kandidatnummer(e): 5065, 5081

Tittel: Etske hensyn angående religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen

Engelsk tittel: Ethical concerns regarding religious and life philosophical food cultures within the kindergarten

Fag: Religion

Hovedbegreper i oppgaven: Religion og livssyn, matkultur, verdigrunnlag, etiske hensyn, foreldresamarbeid, måltidets funksjon

Stavanger

04.01.2023
dato/år

Sammendrag

Denne oppgaven har vært et forsøk på å belyse hvordan en kan overholde etiske hensyn inn mot arbeid av barnehagens matkultur som bærer preg av ulike religioner og livssyn. Problemstillingen er formulert slik: *«Hvordan jobber barnehagelærere med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?»*.

For å svare på vår problemstilling har vi valgt å benytte oss av kvalitativt forskningsintervju som metode. Vi valgte å intervju tre barnehagelærere fra tre ulike barnehager. De empiriske funnene vi har tilegnet oss fra intervjuene vil bli presentert i lys av faglige og relevante begreper og teori, for å deretter bli analysert fra samme utgangspunkt. For å bevare en rød tråd gjennom teksten har vi valgt å anvende oss av fire forskningsspørsmål, som blir besvart i løpet av oppgaven.

Abstract

Through this bachelor thesis there has been an attempt to clarify how to comply with ethical assets in regard to inclusion of food cultures, beard with imprints of diverse religions and life philosophies within a kindergarten. Our research question is phrased as such: *«How do kindergarten teachers work with ethical concerns in regard to religious and life philosophical food cultures within the kindergarten »*.

To answer our research question, we have chosen that it is suitable to use quantitative research interviews as our method. We interviewed three kindergarten teachers within three different kindergartens to acquire a variety within the responses. The empirical findings we acquired will be presented in the context of theoretical and relevant terminology and academic theory. Then we will analyze the empirical findings with the same academic baseline. In order to enshrine a common thread throughout this paper we chose to utilize four research questions, and these will be answered during this thesis.

Forord

Forskningsprosjektet er skrevet i sammenheng ved barnehagelærerutdanningen ved Universitetet i Stavanger, hvor fokuset for oppgaven har omhandlet etiske hensyn inn mot barnehagelæreres arbeid med matkulturer. Det har vært en lang og krevende prosess, men vi har fått god veiledning og verdifulle innspill fra vår veileder som har hjulpet oss masse på veien. Vi har fått muligheten til å prøve oss som forskere, noe vi begge syntes var interessant og betydningsfullt. Vi vil og takke alle barnehagelærere som kunne stille til intervju, og som har valgt å dele opplevelser og refleksjoner fra deres arbeidserfaring som barnehagelærere.

4. januar 2023

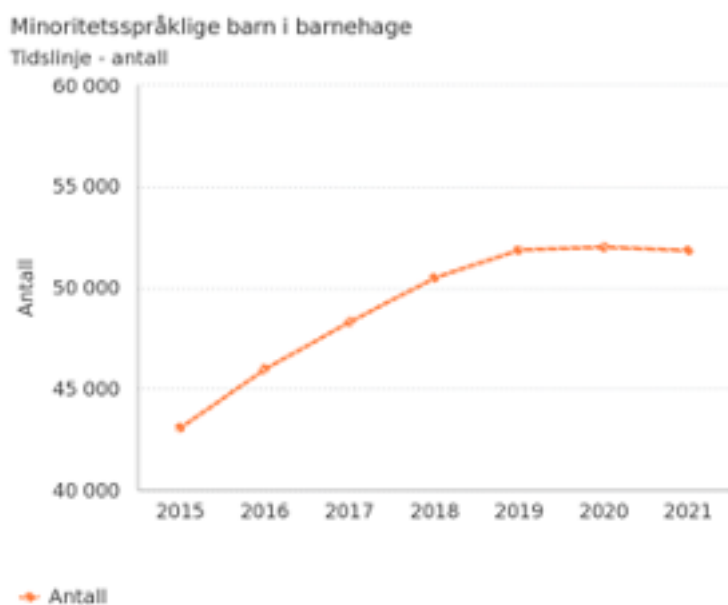
Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	5
1.1 Begrunnelse for valg av tema og problemstilling.....	5
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	7
1.3 Viktige avgrensninger.....	7
1.4 Oppgavens oppbygning.....	8
2.0 Teori	8
2.1 Inkludering og mangfold.....	9
2.2 Måltidet i barnehagen.....	10
2.3 Barns religiøse identitet.....	10
2.4 Foreldresamarbeid.....	12
2.5 Etikk.....	13
3.0 Metode	15
3.1 Valg av metode.....	15
3.2 Valg av informanter.....	16
3.2.1 Beskrivelse av informanter.....	17
3.3 Analyse.....	17
3.4 Forskningsetiske refleksjoner.....	18
3.5 Metodiske utfordringer.....	19
4.0 Analyse	20
4.1 Måltidets funksjon i barnehagen.....	20
4.2 Betydningen av foreldresamarbeid.....	22
4.3 Etiske hensyn gjenspeilet av verdigrunnlag.....	24
5.0 Drøfting	28
5.1 Hvilke praksiser har barnehagen rundt religiøse og livssynsmessige matkulturer? Og hva er hensikten bak praksisen?.....	28
5.2 Hvilke konsekvenser medføres gjennom ulike matkulturer i barnehagen?.....	30
5.3 Hvordan inkludere foreldrene gjennom samarbeid i praksisen?.....	32
6.0 Konklusjon	33
Litteraturliste	35
Vedlegg 1: Intervjuguide	37
Vedlegg 2: Samtykkeerklæringsskjema	38

1.0 Innledning

I innledningskapittelet skal vi begynne med å begrunne vårt valg for tema og problemstilling. Deretter vil vi presentere problemstillingen og fire forskningsspørsmål. Etterfulgt av dette, vil vi introdusere noen nødvendige avgrensninger for oppgaven. Avslutningsvis vil vi i dette kapittelet ta for oss oppbygningen for resten av oppgaven.

1.1 Begrunnelse for valg av tema og problemstilling

Figur 1. Statistikk over minoritetsspråklige barn i barnehage, 1–5 år

Statistikken viser at antallet av minoritetsspråklige barn i barnehagen i Norge har hatt en stor økning fra 2015–2019. Samtidig ser vi at det statistisk har vært mellom 50.000 og 55.000 minoritetsspråklige barn i barnehagen fra 2019–2021, trass noe nedgang. Ut fra statistikken, kan en tolke at barnehagen har utviklet seg til en mer kulturell, språklig og mangfoldig arena. Til tross for at statistikken ikke viser til religiøs tilhørighet hos barn, kan vi anta at det er sterkt forbundet med det utvidede mangfoldet i barnehagen.

I løpet av hverdagen i en mangfoldig barnehage er det ulike samlepunkter, hvor blant annet måltidet er sentralt. Ved å samles til måltid kan en arena for barn etableres hvor de kan lære om andre kulturer og tradisjoner innenfor mat. Samtidig kan de utvikle sin forståelse for en mangfoldig matkultur. En matkultur innebærer ikke bare ulike matvarer knyttet til religion og livssyn, men også hvordan, når, hvor og hvem en spiser med. Religion, livssyn og identitet er begreper som knyttes til matkulturer i barnehagen. Måltidet kan gi barna en mulighet for å utvikle respekt, forståelse og interesse for både likheter og ulikheter som kan representeres (Matjungelen, u.å.). Barnehagen består av et mangfold, hvor ulike kulturer, religioner og livssyn møtes. Dermed blir måltidet et samlepunkt hvor ulike matkulturer møtes ut fra diverse religioner og livssyn som representeres av barn og barnehagens personal. Matkulturene knyttes til en felles matkultur, hvor de ulike barnegruppene i barnehagen kan føle seg inkludert i en mangfoldig barnehage. Ved at det er ulike religioner og livssyn representert gjennom mat, blir personalet utfordret til ulike etiske hensynene en bør overholde.

Vår motivasjon for oppgaven er å forske på barnehagers matkulturer og hvordan de fungerer når den bærer preg av det mangfoldige samfunnet representert i barnehagen. Ifølge Charlotte B. Ingul (2018) ble det foretatt en undersøkelse om «Mat og måltider i barnehager». Undersøkelsen viste at mindre enn halvparten av barnehagene benyttet seg av mat og måltidet som et pedagogisk verktøy. Videre hevder hun at måltidene i barnehagen er viktige for de sosiale og kulturelle arenaene (s. 297). Ut fra egne erfaringer har vi opplevd både positive og negative hendelser knyttet til matkulturer som bærer preg av ulike religioner og livssyn. Vi opplever at personalet i barnehager ikke alltid har en klarhet i hvordan en kan forholde seg til slike situasjoner. Samtidig har det vært tydelig for oss at barnehagepersonell kan mangle kunnskap om barns religioner og livssyn, som fører til at også barna har lite kunnskap. Eftervirkningene vi har observert gjennom våre erfaringer av lite kunnskap, både blant barn og personalet, er mangel på respekt overfor andres trostradisjoner. Etersom vi har opplevd at det finnes mangler mener vi at det er et viktig tema å tilegne seg kunnskaper om. Derfor ønsker vi å gå mer i dybden på hvordan ulike barnehager opplever matkulturer og ulike holdninger og verdier som kan ytres.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen er som følger: «Hvordan jobber barnehagelærere med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?». For å sikre en besvarelse på problemstillingen vil vi benytte oss av fire forskningsspørsmål:

1. Hvilke praksiser har barnehagen rundt religiøse og livssynsmessige matkulturer?
2. Hva er hensikten bak praksisen?
3. Hvilke konsekvenser medføres gjennom ulike matkulturer i barnehagen?
4. Hvordan inkludere foreldrene gjennom samarbeid i praksisen?

Forskingsspørsmålene gjenspeiles i både teori- og analysekapitlene. Oppgavens oppbygning bærer preg av spørsmålene, og det gjør også intervju spørsmålene vi valgte å benytte oss av. Senere i oppgaven vil vi svare på forskningsspørsmålene ut fra våre empiriske funn ved å trekke de frem i drøftingsdelene.

1.3 Viktige avgrensninger

Vi har valgt å formulere en problemstilling hvor etiske hensyn utgjør en sentral del av teamet vi ønsker å fordype oss i. Etersom vi ønsker å utforske hvordan en kan jobbe med måltidet, påvirket av barn med ulike religioner og livssyn, opplever vi at etikkens rolle er grunnleggende for arbeidet. Derfor har vi valgt å formulere etikk i problemstillingen ved å fremstille etiske hensyn barnehagelærere jobber med. Vi ønsker dermed å rette fokuset mot hvilke verdier som fremstilles. Oppgaven vil derfor bære preg av verdier og verdigrunnlag som gjenspeiles i etiske hensyn.

Ut fra problemstillingen har vi valgt å fokusere på barnehagelæreres rolle og arbeid inn mot etiske hensyn til matkulturer. I løpet av oppgaven vil vi benytte oss av begrepet personal, hvor begrepet kun omhandler barnehagelærere. Vi har valgt å bruke begge begreper slik at det ikke blir for gjentakende og ensidig ved bruk av kun et begrep.

I tillegg har vi valgt å ta utgangspunkt i ulikheter blant både religioner og livssyn for å sikre åpenhet for diverse innspill fra barnehagelærere under intervju rundene. Derimot opplever vi i etterkant av intervjuene at det er mer aktuelt å avgrense oppgaven til et hovedfokus på religiøs påvirkning ved matkulturer. For oppgavens oppbygning ut fra

problemstillingen vil vi nevne religion og livssyn som en samlebetegnelse. Derimot vil ulike livssyn og deres rolle ved matkulturer være mindre i fokus enn religion grunnet intervjubesvarelsene.

1.4 Oppgavens oppbygning

Bacheloroppgaven vår er bygget opp av seks kapitler: Innledning, teori, metode, analyse, drøfting og konklusjon. Først vil vi ta for oss innledning, hvor vi begrunner valg av tema og problemstilling, forskningsspørsmål og viktige avgrensninger. Deretter vil vi ta for oss relevant teori, som senere i oppgaven vil bli analysert og drøftet. Etter teorikapittelet vil vi presentere valg av metode, og begrunne hvilken metode vi har valgt. Videre vil vi fremstille analysekapittelet hvor vi vil presentere funn fra intervjurundene, for å så belyse funnene med teori. Deretter vil vi trekke frem empiriske funn for å drøfte dem ut fra forskningsspørsmålene, hvor vi også sikrer besvarelse av forskningsspørsmål. Avslutningsvis vil vi fremstille en konklusjon ved å trekke frem resultater fra forskningen som besvarer problemstillingen.

2.0 Teori

Gjennom dette kapittelet ønsker vi å presentere teori vi anser relevant for vår oppgave. Teorien vil vi ved senere anledning anvende når vi skal presentere empiriske funn og drøfte funnene. Vi vil benytte oss av teori som tar for seg ulike perspektiver, begreper og synspunkter som kan belyse vår problemstilling: «Hvordan jobber barnehagelærere med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?».

For å kunne belyse vår problemstilling anser vi det som oversiktlig å ta for oss teori presentert i ulike kapitler. Først ønsker vi å ta for oss det overordnede tema for oppgaven, som er inkludering og mangfold. Gjennom et innsyn i inkludering og mangfold kan en få et innblikk i hvordan barnehagen fremstår som en arena hvor ulikheter møtes. Videre mener vi at det er sentralt å få en forståelse av måltidets funksjon i barnehagen. Måltidet fungerer som et møtepunkt for ulikheter, hvor religiøse og livssynsmessige forskjeller kan synliggjøres. I lys av måltidet vil det være hensiktsmessig å tilegne seg kunnskap om barns religion og livssyn, og deres religiøse identitet knyttet til matkulturer i barnehagen. Gjennom kunnskap om barns religiøse identitet og ulike religioner og livssyn som kan

representeres, kan det lettere tilrettelegges for inkludering blant mangfoldet ved måltidet. For å sikre inkludering i mangfoldet har barnets foreldre en sentral rolle. Overordnet mener vi at det er grunnleggende at barnehagelærere er bevisste på ens egne og barnehagens verdigrunnlag, for å kunne overholde etiske hensyn overfor en selv, barnehagen og barnet og deres foreldre.

Personalet i barnehagen skal «bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs og livssynsmessig tilhørighet» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 55). Barnehagen er et møtepunkt for barn uavhengig av deres kultur, religion og livssyn. For at alle barn i barnehagen skal oppleve å bli anerkjent for det unike individet de er vil økt toleranse, åpen interesse og respekt for hverandre være sentralt.

2.1 Inkludering og mangfold

Innenfor faget religion, livssyn og etikk er inkludering og mangfold to sentrale begreper som gir et innblikk i hvordan alle kan være en del av et samfunn hvor flere er ulike. For å sikre at begrepene synliggjøres gjennom teksten er det viktig å trekke frem deres relevans.

Barnehagen kan ifølge Ann K. Larsen og Mette V. Slåtten (2019) ses på som en arena preget av et mangfoldig samfunn. Det er ulikt hvor stort mangfoldet er fra barnehage til barnehage, også ut fra geografisk plassering i landet (s. 62). Ivar Morken (2016) forklarer at begrepet inkludering kan brukes i flere sammenhenger. Felles for sammenhengene er at inkludering er en ideologisk målsetting om at alle skal være med. Inkludering handler om å minske forskjeller blant mennesker på tvers av ulikheter (s. 165). I barnehagen har personalet ifølge Larsen og Slåtten (2019) ansvar for å gi barn erfaringer med inkludering. Barna vil kunne oppleve glede og nye erfaringer med inkludering gjennom å være en del av noe, opplevelsen av å bli akseptert og ved å være engasjert sammen med andre barn (s. 311). Videre definerer Larsen og Slåtten (2019) mangfold som «forskjellighet». Begrepet «forskjellighet» viser til variasjon, hvor noen av forskjellene som nevnes er sosial klasse, kultur, etnisitet, religion og livssyn, kjønn og seksuell orientering (s. 51).

2.2 Måltidet i barnehagen

Måltidet fungerer som et felles samlepunkt mellom barn og personal i barnehagen, hvor religioner og livssyn kan synliggjøres. Gjennom måltidet kan en skildre ulikheter innad i matkulturer. Måltidet kan da fremstilles som en arena hvor samtaler om ulikheter og likheter kan oppstå og undring kan forekomme.

Personalet i barnehagen skal tilrettelegge for at både måltider og matlaging bidrar til barns måltids glede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). I barnehagen er personalet viktige rollemodeller ved matbordet. Barna ser hva personalet gjør og hvordan de oppfører seg under måltidet. Holdningene og oppførselen til personalet kan være avgjørende under måltidet, for eksempel når barna skal utvikle et godt bilde av maten som serveres. Måltidene i barnehagen er viktig for de sosiale og kulturelle arenaene. Måltidene kan føre til goder ved at barna får øve seg på kontakt, samvær, å ta hensyn og å kunne vise oppmerksomhet overfor andre. De får også jobbet med deres finmotorikk og koordinasjon, og oppleve ulike smaker, lukter, farger og former (Ingul, 2018, s. 297).

2.3 Barns religiøse identitet

For å kunne ta hensyn til barnehagens matkultur preget av ulike religioner og livssyn, vil det være sentralt at personalet har grunnleggende kunnskaper om hva religion og livssyn er. Vi har valgt å avgrense teori om religioner og livssyn til relevant fagstoff om matkulturer knyttet til islam, hinduisme og vegetarianisme. I analysekapittelet tar vi for oss barn som representerer nevnte religioner og livssyn, og det er dermed grunnlaget for avgrensningen.

Ifølge Sturla Sagberg (2012) omfavner religion felles handlinger hvor en tilber noe eller noen, fortellinger som skaper identitet og idealer og normer og forestillinger om det gode liv. Alle kan danne et livssyn, uavhengig av religiøs påvirkning, hvor livssynet omfavner verdier og normer, oppfatninger om virkeligheten og om hva et menneske er. Samtidig kan religiøs tro ha noen livssynsmessige elementer i seg. Et av de større skillene mellom religion og livssyn er at religioner har en frelseslære og trospraksis (s. 17).

Dagens barnehager er mangfoldige gjennom ulike kulturer, språk, religioner og livssyn. Som barnehagelærer er det nødvendig å vite hvordan en kan inkludere alle i barnehagens mangfold. Katrine Giæver (2017) har utarbeidet et kapittel om hvilke faktorer det er viktig å ta hensyn til for å håndtere møtet med barn og deres religion og livssyn på gjennom en faglig og likeverdig måte. En faktor som blir fremhevet er religionsarbeidets plass i barnehagen. Barnets identitetsutvikling og opplevelse av tilhørighet kan påvirkes av religion på ulike måter. Dermed vil det å reflektere sammen med barn være en måte en kan møte barnet og dets religion og livssyn. For at barn kan kunne utvikle sin religiøse identitet kreves det at barnehagelæreren viser respekt overfor deres perspektiver. Da vil generell kunnskap om ulike religioner og livssyn være nødvendig for barnehagelæreren å inneha, for slik kunnskap viser også respekt overfor barnets tro (s. 49).

Gjennom søk av databaser og litteratur opplever vi at det er lite forsket på hvordan personalet i barnehagen kan jobbe med religiøse og livssynsmessige ulikheter knyttet til måltidet. Bengt O. Andreassen og Else M. Øvrebø (2017) har skrevet en forskningsartikkel om hvilke strategier barnehagen kan benytte seg av for å tilpasse sitt møte med islamske spiseforskrifter. Studiet er gjort gjennom en kvalitativ undersøkelse med intervju. Fokuset har omhandlet hvordan styrere og pedagogiske ledere møter muslimske foreldre og deres ønske om tilpasning av islamske spiseforskrifter (s. 1). Andreassen og Øvrebø (2017) har konkludert med at intervjubarnhagene har to hovedstrategier: Servere en felles rett for å integrere eller to ulike retter ut fra tanken om å lære barna å forholde seg til forskjellighet (s. 13). Ettersom variasjonen av religiøse spiseforskrifter kan variere, vil det blant annet være viktig å kartlegge barnets regler gjennom foreldresamarbeid. Samtidig er det sentralt å vite at svinekjøtt eller mat som inneholder svin, for eksempel gelatin, er forbudt å spise innenfor Islam og anses som haram. Haram er betegnelsen for alt som er forbudt, mens mat som er slaktet ut fra islamske regler omtales som halal og er tillatte matprodukter (Giæver & Hovdelien, 2017, s. 102).

En sentral del innad noen religioner er ritualer. Ifølge Kari–Mette W. Hidle (2017) er et ritual, gjennom en kulturell definisjon, handlingsmønstre som kan knyttes til blant annet høytider og livsfaseoverganger (s. 72). En religion som har ulike matritualer, er hinduismen. Silje L. Einarsen (2017) skriver at matritualer kollektivt er en sentral del ved religion, til tross for at selve ritualene er ulike ut fra hvilken familie og hvilket området en

tilhører. Innenfor hinduismen er kua hellig, og det er derfor uvanlig at hinduer spiser ku- og oksekjøtt. Ettersom at kua er hellig, skal den verken skades eller slaktes og spises. Et livssyn som deler likt syn på dyr, er vegetarianisme. Vegetarianere har fokus på at en ikke skal skade levende vesener. Slik tankegang, altså vegetarianisme, er også et ideal innenfor hinduismen. Ettersom matritualene kan variere i stor grad vil det derfor være sentralt for barnehagen å ha en åpen dialog med barnets foreldre (s. 131).

2.4 Foreldresamarbeid

I dagens barnehager kan det oppleves at det finnes et større mangfold og mer variasjon blant religioner og livssyn. Barnehager møter barn, familier og personal som har ulike nasjonaliteter, kulturer og verdier. Vi har valgt å ha fokus på foreldresamarbeid i vår oppgave da kommunikasjon mellom foreldre og personal i barnehagen har en effekt på barnets trivsel, også på foreldrenes trygghet overfor barnehagen og dets personal.

Vibeke Glaser (2018) trekker frem hvordan barnehagen i dag er preget av mangfold og ulikheter, hvor også foreldrene utgjør en sentral del av denne representasjonen. Barnehagen vil derfor møte flere ulike foreldregrupper, og må derfor opptre slik at foreldrene også føler at det er rom for deres meninger og verdier (s. 18). Giæver (2017) viser til Helje K. Sødal (2000:97) som fremhever tre forhold som kan påvirke et positivt samarbeid mellom foreldre med religiøs tro og personalet i barnehagen. Det første forholdet omhandler respekt og åpenhet overfor trostradisjonen familien innehar. Det andre omhandler å tilegne seg god informasjon om hva som tar sted i barnehagen, som igjen er betydningsfull for familiens religion og tro. Til slutt påpeker det tredje forholdet viktigheten av å ta seg tid til samtaler som kan oppleves som spenningsfylte for barn ut fra tanken om at trostradisjoner er ulike (s. 51). Giæver (2017) påpeker at disse forholdene kan være tidskrevende i praksis, men at betydningen av dem er essensielle for barnets trivsel og tilhørighet i barnehagen (s. 51).

Foreldresamarbeid omhandler først og fremst et samarbeid hvor et felles mål er barnets beste (Glaser, 2018, s. 67). Espen Egeberg (2017) hever at et samarbeid med foreldre og fagpersoner bør ha som mål å skape en felles forståelse for barnets behov og muligheter med tanke på samspill, tilrettelegging og pedagogikk (s. 38). For at personalet i barnehagen

skal oppleve et bra samarbeid med foreldre, er det viktig at de har utviklet holdninger, respekt og forståelse for at foreldre er ulike. Dermed er det sentralt at personalet ser på foreldre som ressurspersoner for sine barn (Glaser, 2018, s. 17). For å bygge tillit må personalet ifølge Ingeborg T. Thoresen (2017) ha den daglige kontakten med foreldre, hvor det er grunnleggende med den uformelle kontakten for å bli kjent med barnet og dets foreldre. Respekten for barn skal være synlig, gjennom kroppsholdning og i samtalene med barna, og personalet skal vise respekt gjennom tonen som brukes i de daglige samtalene (s. 60).

Et godt religionsarbeid mellom personalet og foreldre er avhengig av gode dialoger. Barn utvikler vanligvis et religiøst livssyn hjemmefra sammen med deres foreldre. For enkelte barn blir møtet med barnehagen det første møtet med ulike trostradisjoner, og derfor er det viktig å legge til for at barn føler en sammenheng. Det tilsier ikke at barnehagepersonell og foreldre må dele lik religion og livssyn, men at barnet og dets foreldre skal oppleve respekt fra personalet i barnehagen. Gjennom dialoger med foreldre gjør barn religion til en del av seg selv. Deretter kan barnets religiøse identiteten i samarbeid med barn og personal i barnehagen utvikles (Giæver, 2017, s. 50).

Når en møter foreldre i barnehagen kan personalet inkludere dem når det dukker opp spørsmål som er knyttet til oppdragelse og barnets utvikling. Personalet i barnehagen kan dele sin erfaring og kunnskap, og samtidig opptre som en støttespiller for foreldrene. Personalet kan være en viktig støttespiller når de speiler og anerkjenner foreldrene (Glaser, 2018, s. 17). Egeberg (2017) hevder at i et samarbeid er informasjon og kunnskap om kulturen og bakgrunnen til barna og deres familie nyttig for at det skal kunne oppstå en verdifull dialog. Det er viktig å spørre og tørre å være uvitende når en skal kommunisere og samarbeide med foreldre (s. 39–40). Det å etablere et tett samarbeid med foreldre er viktig. Foreldrene sin tillit og trivsel i henhold til barnehagen har mye å si for barnets utvikling. Personalet skal kunne imøtekomme foreldrenes ønsker for sitt barn og samtidig ivareta et allment hensyn til barnegruppen (Glaser, 2018, s. 19).

2.5 Etikk

Når en skal reflektere over etiske hensyn overfor barnehagens matkultur preget av ulike religioner og livssyn, vil det være sentralt for personalet å ha et felles verdigrunnlag.

Samtidig kan et felles verdigrunnlag være nødvendig for møtet med barns undring om ulikhetene i mangfoldet.

Kristin R. Tholin (2013) skriver at et mål for arbeidet i barnehagen er refleksjon og bevissthet blant personalet. Gjennom samhandling mellom aktører i en barnehagehverdag uttrykkes ens holdninger og verdier. Ved å være bevisst på eget etisk og verdimesig standpunkt er en bevisst på hvordan det uttrykkes i ulike samspill. Etikken utgjør en del av hva barnehagelæreren tenker og hvordan barnehagelæreren handler i hverdagen. En drivkraft bak etikken er å kunne utarbeide et kritisk blikk på egen praksis (s. 29). Verdigrunnlaget til barnehagen skal synliggjøres gjennom formidling og praktisering ved alt pedagogisk arbeid i barnehagen. Samtidig skal grunnleggende verdier i barnehagen bygge på verdier som respekt for menneskeverdet, likeverd og åndsfrihet, hvor verdier som uttrykkes gjennom ulike religioner og livssyn også skal fremheves (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7).

I en mangfoldig barnegruppe vil det være viktig å utvikle en felles verdiplattform for å ivareta respekt og rom overfor ulike religioner og livssyn. Uavhengig av barnehagelærerens egen tro og livssyn, må en felles forståelse etableres slik at barnas tro og livssyn kan møtes med respekt (Giæver, 2017, s. 47). Det er sentralt å være bevisst på hvilken måte religion kan ha betydning for identitetsutviklingen til barnet og dets opplevelse av tilhørighet. For å kunne synliggjøre barnets oppvekstmiljø og opplevelse av verden er det grunnleggende å ha generell kunnskap om barn og religion. Når barnet er i barnehagealder, vil det være nye oppdagelser av sitt eget liv og hvordan verden fungerer. Dermed kan barnet ha behov for verdifulle samtalepartnere som de kan reflektere med. Derfor er det nødvendig at personal som jobber med barnehagebarn har generell kunnskap om ulike religioner og livssyn. Da kan personalet sikre at barnet har noen samtalepartnere som respekterer og forstår barnet ut fra deres religion og livssyn og spørsmål barnet kan undre over (Giæver, 2017, s. 49).

Barnehagen skal blant annet legge til rette for barns utvikling av kritisk tenkning og etisk vurderingsevne gjennom samspill, dialog, lek og utforskning slik at de kan bidra til endringer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 21). Ifølge Sagberg (2012) er undring starten på all visdom, hvor han trekker frem at også religiøs tro grunner i undring. En forutsetning for kunnskap, estetikk og tro er evnen til å undre seg og stille spørsmål. Barnehagen er en

arena hvor undring utgjør en naturlig del (s. 133). For at barn erfare undrende tankeganger, er det gunstig hvis personalet har positiv holdning til refleksjon og undrende tenkning. For personalets rolle er dette sentralt i henhold til å utvikle egen praksis og legge til rette for endringer. Tonje Skoglund og Pia Sundvall (2017) skriver om refleksjon blant ansatte i barnehagen. Hvis personalet reflekterer og deler tanker, kan dette over tid gi muligheter for å utføre endringer. For å evne refleksjon er det nødvendig at en ser seg selv og sine handlinger utenfra. Refleksjon omhandler å utvikle et annerledes bilde av seg selv, og handlingene en har fra før. Ved å være undrende over egen praksis gir en muligheter for nye erfaringer og ny kunnskap (s. 33).

3.0 Metode

I denne delen vil vi gå i dybden på metoden vi har valgt å anvende i vår empiriske oppgave. Samtidig vil vi kartlegge prosessen med valg av informanter og presentere en beskrivelse av dem. Videre vil vi nevne verdien av analyse. Vi vil også synliggjøre forskningsetiske refleksjoner og metodiske utfordringer som har tatt sted.

3.1 Valg av metode

Empirisk forskning omhandler å samle inn data om virkeligheten som en forsker på. Begrepene data og empiri kan brukes synonymt, ettersom betydningen av begrepene omhandler representasjoner av virkeligheten, men ikke selve virkeligheten (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 21–22). Olav Dalland (2020) presenterer to ulike metoder for innhenting av data: Kvantitativ og kvalitativ. Kvantitativ metode blir brukt til å gi data i form av målbare enheter, som for eksempel spørreskjema med faste svaralternativ. For å best mulig svare på vår problemstilling ønsket vi mangfoldige intervjubesvarelser. Derfor valgte vi å ikke benytte oss av kvantitativ metode grunnet faste svaralternativ, men å bruke kvalitativ metode som preges av fleksibilitet grunnet mangel på faste svaralternativer. Kvalitativ metode blir benyttet når en skal fremheve meninger gjennom direkte kontakt som kan tilegnes gjennom et «jeg–du» forhold. Da kan vi som intervjuere få en mer personlig tilknytning til barnehagelæreren ettersom vi etablerer en direkte kontakt. Vi kan dermed benytte oss av situasjonen for å tilegne flere opplysninger ut fra egen påvirkning og delaktighet (s. 54–55). Vi ønsker å få tilgang til barnehagelæreres forståelse for deres praksis og holdninger for å etablere likheter og ulikheter blant deres besvarelser. Gjennom

et «jeg–du» forhold kan vi benytte oss av den direkte kontakten for å tilegne oss besvarelser som bærer preg av informantenes personlige erfaringer. Dermed vil vi kunne forske nærmere på hvordan en kan forholde seg til matkulturer preget av religion og livssyn. Vi håper at vi får et dypere innsyn i ettervirkningene som kan knyttes til ulike matkulturer, og hvordan vi kan forholde oss til dette i praksis. Samtidig tror vi at vi vil få et innblikk i erfaringer som har satt informantene i vanskelige situasjoner.

3.2 Valg av informanter

Til vår forskning ønsket vi å intervju tre barnehagelærere. Vi ønsket å ha fokus på barnehagelærere istedenfor pedagogiske ledere for å gi et likestilt grunnlag basert på lik utdanning. For vår forskning er det utdanningen av barnehagelærere som er sentral, ikke hvem som har det overordnede ansvaret i hverdagen. Fagområdene etikk, religion og filosofi og kropp, bevegelse, mat og helse har stått sentralt i rammeplanen over en lengre periode. Til tross for dette, tenkte vi at det være spennende å intervju både barnehagelærere som er nyutdannede og barnehagelærere med lengre erfaring for å utforske deres kompetanse om fagfeltet. Samtidig ønsket vi at barnehagelærerne vi ville intervju skulle bestå av begge kjønn for å skape et mangfold i besvarelsene. Vi ønsket derfor å intervju to kvinnelige barnehagelærere og en mannlig, hvor en barnehagelærer var nyutdannet og to barnehagelærere hadde minst fem år arbeidserfaring fra profesjonen.

Ved rekruttering av informanter var det nødvendig å lese oss opp på deres barnehage gjennom deres nettside. For å kartlegge om barnehagen hadde fokus på fagområdene etikk, religion og filosofi eller kropp, bevegelse, mat og helse benyttet vi oss av deres årsplan. Selv om enkelte barnehager ikke hadde søkelys på fagområdene i årsplanen, kunne det tenkes at de hadde flere praksiser og erfaringer rundt dette. Det kunne også tenkes at barnehagene som nevnte dette i søkelys på nettsiden eller i årsplanen ikke hadde mye erfaringer rundt dette i praksis. Gjennom rekrutteringen av ulike barnehager med ulike søkelys håpet vi derfor å få et mangfold av besvarelser gjennom intervjuene. Vi valgte å kontakte barnehagene på mail, hvor vi skrev grunnlaget for hvorfor vi ønsket å intervju noen i deres barnehage. Barnehagene fikk da mulighet til å få et innsyn i temaet for intervjuet. Derfor valgte vi også å legge ved skjema om samtykkeerklæring, hvor vi skrev mer detaljert om både personvern og problemstilling. På den måten ga vi barnehagene et

dypere innblikk i relevansen for både oss som forskere og hvilket faglig utbytte deres barnehage kunne få gjennom intervjuene.

3.2.1 Beskrivelse av informanter

I etterkant av vår prosess av å velge informanter har vi rekruttert tre barnehagelærere. Vi ønsket å intervju tre barnehagelærere med ulike kjønn og arbeidserfaringer. Det har vært en utfordrende rekrutteringsprosess grunnet at barnehager har uttrykt travle tider med mangler på nok personal til å kunne stille opp til intervju. Derav har vi endret fokus for rekrutteringen ved å se bort ifra kjønn, men å vinkle prioriteringen til barnehagelærere med ulik bakgrunn og ulik arbeidserfaring. Etter at vi endret fokuset for rekrutteringen resulterte det i at vi fikk tre informanter til vår oppgave. Barnehagelærer A er utdannet barnehagelærer og har fem års erfaring innenfor profesjonen. Vedkommende har også en master i barnehagevitenskap. Barnehagelærer B har 14-års erfaring som barne- og ungdomsarbeider. I tillegg har vedkommende utdannet seg som barnehagelærer, og har jobbet som dette i tre år. Barnehagelærer C har jobbet som barnehagelærer i 27 år. Samtidig har vedkommende videreutdanning innenfor barns språkutvikling og profesjonsveiledning i utdanning og yrke.

3.3 Analyse

Før intervjurundene tar sted etableres en intervjuguide, hvor en tar stilling til hva en ønsker å intervju informantene om og formuleringen av spørsmålene. En kan dermed si at fundamentet for analysen allerede begynner å iverksettes i intervjuguiden. Ved å analysere et intervju kan en få en oversikt over hva en kan ta tak i ved enkelte deler av informantens besvarelser. Samtidig er det grunnleggende å være oppmerksom på at en god analyse gir mulighet for ulike tolkninger (Dalland, 2020, s. 94). Videre vil vi med utgangspunkt i vår problemstilling og forskningsspørsmål analysere og tolke informantenes besvarelser. Samtidig vil vi trekke frem noen funn vi anser som mest sentrale, for å så drøfte disse i lys av forskningsspørsmålene.

3.4 Forskningsetiske refleksjoner

Barnehager har ulike praksiser rundt deres hensyn til deres matkultur. Som intervjuere må vi ta hensyn til at prosessen er profesjonell og at informantenes erfaringer og opplevelser er i fokus. I tillegg hadde vi fokus på at det kan det være utfordrende og personlig for informantene å svare på spørsmål som omfatter religion og livssyn. Også i forbindelse med matkultur, og deres erfaringer og opplevelser rundt dette i barnehagen, kan dette oppleves som personlig spørsmål.

Som intervjuere ønsket vi å gjøre intervjuprosessen til en trygg arena for våre informanter og tredjepersoner. I denne sammenheng er personer som informantene omtaler referert til som tredjepersoner. Med hensyn til at spørsmål om barnehagens praksis rundt religion og livssyn kan være ømfintlig, måtte vi dermed opptre slik at deltakerne følte seg trygge. Underveis i oppgaveprosessen vil persondata oppbevares gjennom å deidentifisere alle deltakere knyttet til intervju og besvarelser som uttrykkes. Formålet med våre intervjuer var å motta både positive og negative erfaringer og opplevelser. Dermed ønsket vi å trygge informantene og tredjepersoner ved at deidentifisering er viktig for oss gjennom hele prosessen. Når bacheloroppgaven leveres, 4. januar 2023, vil all persondata knyttet til intervjuprosessen elimineres. Gjennom skjema om samtykke fikk informantene skriftlig beskjed om dette.

For å beskytte anonymiteten er det viktig at vi som intervjuere opprettholder taushetsplikt. I forkant av intervjuene var det viktig å være klar over at det kunne forekomme en fortrolighet, noe som kunne føre til at informanten delte mer utover intervjuet (Dalland, 2020, s. 82). Derfor har vi valgt å referere til informantene som barnehagelærer A, barnehagelærer B og barnehagelærer C. Dette fører til at vi deidentifiserer dem og sørger for at de forholdes anonyme, noe informantene har krav på. Samtidig ønsket vi at samtykkeerklæringsskjemaet vi sendte på forhånd, laget av Filiorum, skulle gi vedkommende et innblikk i ens rettigheter som informant. Skjemaet inneholder blant annet formålet med intervjuet, hvorfor vedkommende ble spurt om deltakelse, deltakerens personvern og rettigheter. Samtidig ble informanten spurt om å skrive under på en samtykkeerklæring, slik at vi i ettertid kan kontrollere at informanten var innforstått med informasjonen som var gitt.

3.5 Metodiske utfordringer

For å gi deg som leser en mulighet til å være kritisk til påliteligheten ved vårt arbeid er det viktig at vi tar for oss ulike feilkilder som har påvirket kan ha påvirket vårt resultat. Reliabiliteten er et kriterium for kvaliteten ved vår forskning, og kan tilsi hvorvidt vår forskning er til å stole på (Dalland, 2020, s. 58). Vi skal nå ta for oss to metodiske utfordringer vi har erfart gjennom metodeprosessen.

I forkant av intervjuene var det viktig å bli bevisstgjort om at våre tanker som intervjuere overfor temaet kunne påvirke funnene vi var ute etter. Gjennom et intervju bruker en seg selv i intervjurollen, og all data som bearbeides passerer intervjueren. Vi som intervjuere kan ha andre holdninger og kunnskaper enn informantene vi har valgt å intervju. Ved tolkning og bearbeiding av data er det derfor sentralt at vi ikke lar våre egne holdninger og kunnskaper påvirke informantenes besvarelser ut fra deres holdninger og kunnskaper (Dalland, 2020, s. 63–64). Derfor har vi forsøkt å holde våre forforståelser, verdier og holdninger som vi har til temaet nøytralt.

Den andre metodiske utfordringen vi opplevde i henhold til intervjuene var at våre intervju spørsmål kunne vært formulert annerledes. I forkant av intervjuene utformet vi en intervjuguide hvor vi forsøkte å formulere intervju spørsmål ut fra funn vi antok å tilegne oss. I etterkant av intervjuene opplever vi at intervju spørsmålene kunne vært mer presise og direkte slik at besvarelsene kunne gjenspeilet våre forskningsspørsmål på en mer betydningsfull måte. Slik som Dalland (2020) nevner, må intervjuere sørge for at ens egne holdninger og kunnskaper ikke påvirker tolkning og bearbeiding av data (s. 64). I etterkant av intervjuene opplevde vi ønsket mer utfyllende svar på enkelte spørsmål slik at vi kunne presisert flere empiriske funn. Det å være spontan med nye spørsmål og følge informantenes initiativ opplevdes som en utfordring. Dermed erfarte vi at intervju er en prosess hvor det er viktig å være til stede og formulere spontane spørsmål ut fra informantens besvarelser. Hvis vi hadde opptrådt slik opplever vi at besvarelsene kunne vært mer preget av fagbegreper, refleksjon og konkrete eksempler.

4.0 Analyse

Ved å benytte oss av analyse vil dette hjelpe oss å besvare vår problemstilling: «Hvordan jobber barnehagelærere med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?». Olav Dalland (2020) skriver at analyse skal hjelpe oss med å finne ut hva intervjuet har å fortelle (s. 94). Gjennom intervjuene tilegnet vi oss ulike besvarelser som vi vil benytte oss av for å belyse problemstillingen med teori vi tidligere har presentert. Informantene hadde både like og ulike tanker rundt spørsmålene vi stilte. Besvarelsene inneholdt dermed noen like trekk og noen ulike ettersom barnehagelærerne hadde ulik kunnskap og erfaring rundt temaet. Dette ga oss et utgangspunkt for videre drøfting. Vi vil nå presentere funnene våre, deretter drøfte disse i lys av teori.

I løpet av våre intervjurunder har vi tilegnet oss interessante besvarelser og oppdaget ulike funn. For å besvare problemstillingen vår har vi valgt å begrense det til tre funn. Vi valgte å begrense til tre funn grunnet at vi opplever at de har størst relevans for å besvare både problemstillingen og forskningsspørsmålene. I analysen ønsker vi å ha fokus på empiriske funn fra intervjuene og belyse dette med teori. Senere vil vi trekke frem funnene i lys av forskningsspørsmålene og drøfte disse for å besvare problemstillingen.

4.1 Måltidets funksjon i barnehagen

En faktor alle informantene trakk frem ved intervjuene var måltidets funksjon i barnehagen. Måltidet ble nevnt av alle tre som et sentralt og felles samlepunkt, hvor en kan ha fokus på inkludering på tvers av religioner og livssyn.

En rød tråd som var felles mellom informantene var deres utgangspunkt for funksjonen av måltidet i barnehagen. Alle informantene ytret at måltidet er en arena for inkludering, og at det derfor ble servert matvarer for å sikre at alle i barnegruppen opplevde tilhørighet.

Informantene ble spurt om hvilken betydning måltidet hadde i deres barnehage.

Barnehagelærer C uttrykket at måltidet er en «veldig viktig pedagogisk situasjon der du bruker inkludering og tar alle med, hvor alle skal bli respektert og det er det som er mangfold». Begrepene inkludering og mangfold ble nevnt i alle informantenes besvarelser. Besvarelsene belyses av et fokus hvor barn skal bli inkludert uavhengig av deres ulikheter. Ivar Morken (2016) hevder at inkludering omhandler å minske forskjeller blant mennesker

og relasjoner berørt av tilhørighet, gjensidig forståelse, fellesskap, likeverdig deltagelse og respekt på tvers av ulikheter (s. 165). Når besvarelsene belyses av et fokus om å inkludere barn innad i den mangfoldige barnegruppen, kan dette vise at barnehagelærerne har barnets og dets rolle i fellesskapet i fokus.

Barnehagelærer A fortalte at på deres avdelinger lager de mat som er ser lik ut for barnegruppen. Et eksempel informantene trakk frem var gele som avdelingen serverte som dessert ved diverse feiringer. For å sikre at religion og livssyn innad i matkulturen ikke ble synliggjort blant barnegruppen, valgte vedkommende å lage to ulike typer gele. Den ene skålen med gele inneholdt gelatin, og den andre var fri for gelatin. Informanten fortalte at tanken var å sikre inkludering blant barnegruppen ved å sørge for at utseendet på de to ulike skålene inneholdt samme farge og mengde, altså at utseende var helt likt. Larsen og Slåtten (2019) hevder at barn opplever erfaringer med inkludering når de får mulighet til å være en del av noe, bli akseptert og oppleve engasjement med andre (s. 311). Ved at barn får servert mat ut fra at deres religion og livssyn overholdes kan de oppleve respekt fra personalet. Uavhengig av ulikhetene representert, vil alle i barnegruppen oppleve å spise felles mat og alle kan delta i måltidet ut fra et felles utgangspunkt.

Barnehagelærer A forteller videre at personalet på avdelingen snakker om situasjoner som har tatt sted. For eksempel diskuteres det internt på deres avdeling hvordan de skal sikre inkludering innad i barnegruppen med fokus på religion og livssyn i matkulturen. Vedkommende påpeker at det er slik personalet kom frem til løsningen om å lage mat med likt utseende. Skoglund og Sundvall (2017) forteller at personalet i barnehagen bør snakke om hendelser som kan oppstå. Da kan de reflektere over en situasjon, spekulere sammen og dele tanker med personalet. Ved å reflektere over slike hendelser kan det oppstå muligheter for å tilegne seg ny kunnskap og nye erfaringer, som igjen kan føre til nye endringer gjennom et kritisk blikk på egen praksis (s. 33). Ved å reflektere innad i personalgruppen kan ulike meninger deles og en felles forståelse for å servere mat med likt utseende etableres. Gjennom refleksjon får også personalet mulighet til å diskutere hvorvidt akkurat denne praksisen fungerer, og benytte seg av kunnskap og erfaringer av situasjonen for å kunne løfte et kritisk blikk på deres praksis.

Et fellestrekk for besvarelsene til alle informantene var betydningen av samtalen som oppstår under måltidet ut fra diverse ulikheter blant barnegruppen. I intervjuet stilte vi

spørsmål om det oppstår samtaler rundt religiøst eller livssynsmessig innhold, og om barn har reagert på at andre spiser ulikt. Barnehagelærer C påpekte at det ikke er alltid barn forstår de religiøse og livssynsmessige ulikhetene, og at det derfor er sentralt at de får et grunnlag til å forstå hvorfor gjennom forklaring. Informanten uttrykket at «folk tenker på forskjellige måter, det er ikke enten eller, og alle skal bli respektert». Grunnet religiøse og livssynsmessige ulikheter hevdet informanten at det er grunnleggende at barna føler seg likestilt i fellesskapet. Ifølge Thoresen (2017) representerer mangfoldet en berikelse for barnehagens fellesskap hvor barn med ulike kulturelle bakgrunner kan medvirke og utvide barnehagens repertoar (s. 168). Når en påpeker religiøse og livssynsmessige ulikheter kan barn utvide sine horisonter og få tilgang til mer informasjon om ulikheter. Dermed kan det være lettere å respektere hverandre og hverandres ulikheter på tvers.

4.2 Betydningen av foreldresamarbeid

Under intervjuene ble alle informantene stilt spørsmål om samarbeidet mellom barnets foreldre og personalet i barnehagen. Dette var et tema som alle informantene opplevde som et betydningsfullt fokus i barnehagen. Det ble nevnt hvor viktig foreldresamarbeidet er for å inkludere barn i måltidet ved ulikheter innenfor religion og livssyn.

En faktor som ble påpekt av alle tre informantene under intervjuene var viktigheten med en åpen dialog mellom personalet og foreldre. Alle informantene fortalte også om viktigheten med dialogen når det begynner nye barn i barnehagen. Det ble fortalte samtlige ganger under alle tre intervjuer at det var viktig å ha samtaler med foreldrene i starten for å finne ut hva de ønsket for sitt barn. Glaser (2018) nevner hvor viktig det er med informasjon og gode rutiner når barnet og foreldrene skal møte barnehagen for første gang. Det er viktig med verdifull informasjon fra barnehagen sin side, og at personalet klarer å møte familien med interesse og et åpent sinn (s. 70). Barnehagelærer B fortalte at når det begynner nye barn i barnehagen snakker avdelingen med barnets foreldre om religion og livssyn. Under samtalen konverseres det blant annet om hva foreldrene ønsker for deres barn, hva barnet kan delta på i barnehagen, og hva personalet kan eller ikke kan snakke om angående deres religion og livssyn. Dette henger sammen med det vi skriver om under teorikapittelet om foreldresamarbeid, hvor Glaser (2018) hevder hvor viktig det er å samarbeide tett med foreldre og hva det har å si for barnets trivsel og læring i barnehagen. Foreldrenes trivsel og deres tillit til barnehagen er viktig for at samarbeidet skal fungere mellom dem og

personalet i barnehagen (s. 19). Gjennom fokus på åpen dialog med foreldrene kan en lettere kartlegge informasjon og gode rutiner for barns inkludering knyttet til måltidet ettersom det er ulike religioner og livssyn som kan påvirke. Dermed kan foreldrene oppleve større trygghet og tillit overfor personalet, som også kan påvirke barnets opplevelse av barnehagen.

Barnehagelærer A fortalte at et sentralt arbeidspunkt for barnehagen deres er å samkjøre det som skjer hjemme i henhold til barnets matkultur og videreføre dette i barnehagen. Barnehagelærer A uttrykket at «alle er likeverdige for oss». Som vi nevner i teorikapittelet om foreldresamarbeid, skriver Egeberg (2017) at det er viktig og ha kunnskap og informasjon om kulturen og bakgrunnen til familiene. Det kan være nyttig når en skal få til en god dialog mellom barnehagen og familien (s. 39). Etter egne erfaringer fortalte barnehagelærer A at foreldrene verdsetter når personalet stiller spørsmål og viser interesse overfor hva som skjer hjemme. Avdelingen barnehagelærer A jobber på ønsker å lære mer om ulikhetene som er representert gjennom møter med barnets familier og deres matkultur. Informanten forteller at foreldre har uttrykt stor fornøyelse over at barn blir servert mat som alle i barnegruppen, uavhengig av religion og livssyn, på avdelingen kan spise. Dialogen mellom barnets foreldre og barnehagen kan preges av en kultur hvor både foreldrene og barnehagen kan stille hverandre spørsmål, og en gjensidig kontakt kan oppstå. Dermed kan samarbeidet brukes som et redskap for å øke kompetanse om barnets religion og livssyn.

Barnehagelærer B hevder at vedkommende har respekt for familier av ulike religioner og livssyn og hva foreldrene ønsker for deres barn ut fra deres trostradisjoner. Glaser (2018) nevner at personalet bør være opptatt av å ha tilstrekkelig kontakt med barnets foreldre, og ha fokus på de positive hendelsene og sidene ved barnet. Gjennom daglige møtepunkt, som levering- og hentesituasjoner, kan barnets foreldre og personalet fremme et godt samarbeid, og deretter etablere en positiv kontakt (s. 130). Alle tre barnehagelærere ytret betydningen ved de daglige samtalene med foreldrene. Barnehagelærer C påpekte at «gjennom de daglige samtalene får vi et innblikk i foreldrenes meninger, og de får mulighet til å ytre dem». Som tidligere nevnt i teorikapittelet om foreldresamarbeid, nevner Giæver (2017) religionsarbeid som en viktig faktor for et godt samarbeid mellom foreldre og personal. Personalet i barnehagen har ansvar for å etablere en innsiktsfull dialog med foreldre, spesielt ettersom møtet med barnehagen er nytt for noen familier fra ulike

trostradisjoner. Gjennom dialoger med sine foreldre gjør barn religion til seg selv og sin livsverden. Etter hvert som barnet møter andre mennesker i samspill i barnehagen, kan barnets religiøse identitet utvikles (s. 50). Dermed er det sentralt å ha et tillitsfullt samarbeid med barnets foreldre, ettersom barnehagen også er en arena hvor deres religiøse identitet kan påvirkes. Hvis personalet viser respekt i kontakt med barnets foreldrene, kan de også få et innblikk i foreldrenes meninger og legge til rette for deres rett til medvirkning.

Informantene ytret hvordan de samarbeider sammen med foreldre hvis noe skulle oppstå under måltidet i barnehagen. Et eksempel vi belyste for informantene under intervjuene omhandlet hva personalet gjør dersom et barn ved uhell spiser et pålegg de ikke kan forsyne seg med grunnet religion og livssyn. Alle informantene fortalte at de har oppstartssamtaler med foreldre når et barn begynner i barnehagen for første gang. Under oppstartssamtalen etterspør personalet informasjon om barnet, og om barnet har noen restriksjoner ved mat knyttet til religion eller livssyn. Deretter påpekte alle informantene at de innehar informasjon om alle barns restriksjoner og at dette er noe de skal ha kontroll over, samtidig som uhell kan skje. Barnehagelærer A påpekte at deres avdeling informerer foreldrene og beklager seg overfor dem hvis slike uhell har tatt sted. Vedkommende forteller at avdelingen er opptatt av å respektere og være lojale overfor foreldrene. Glaser (2018) skriver at i møte med foreldre er det personalet som skal møte dem på en respektfull måte. Samtidig skal personalet være opptatt av sin væremåte og sine handlinger når det gjelder både barnet og foreldrene. Når det er tillit i samarbeidet mellom personalet og foreldrene, kan det oppleves som lettere å ha samtaler om vanskelige temaer som kan dukke opp i barnehagen (s. 129). Hvis et slikt uhell oppstår, kan det være et sårbart tema både for foreldre og personal å kommunisere om. Gjennom oppstartssamtaler ved barnehagestart får personalet et innsyn i barnets restriksjoner knyttet til mat og et grunnlag for et foreldresamarbeid kan oppstå. Tilliten mellom barnets foreldre og personal begynner å etableres allerede ved barnets startfase i barnehagen, og vil bygge seg opp over tid med respekt og lojalitet. Dermed er det sentralt å ha en god relasjon med foreldre i forkant slik at det kan oppleves som tillitsverdig å informere.

4.3 Etske hensyn gjenspeilet av verdigrunnlag

Barnehagelærere, som er en del av ledelsen i barnehagen, har et ansvar for at barns religiøse identitet og deres rett til religionsfrihet blir møtt med respekt. Derfor bør barnehagen etablere et miljø hvor et mangfold av perspektiver kan synliggjøres. Gjennom å være likestilte, uavhengig av om en mener det samme eller ikke, bør en felles verdiplattform etableres for å gi rom for ulike religioner og livssyn. Dermed må en utforske hvordan en best mulig kan møte barns religiøse perspektiver på en respektfull måte (Giæver, 2017, s. 47). Å inkludere barn med ulike religioner og livssyn knyttet til måltid i barnehagen kan være krevende å jobbe med i praksis. For å mestre dette er det sentralt å ha fokus på etikkens rolle, og barnehagens etiske og verdimeslige ståsted.

Alle tre informanter har påpekt at respekt overfor barnets religion og livssyn knyttet til matkultur er nødvendig. Barnehagelærer B hevdet at det er viktig å se hvert barn som et menneske, og at en får tilstrekkelig igjen for slik tankegang. Vedkommende uttrykket at hvis en har «respekt for mennesket har man respekt for religionen». Samtidig ble det nevnt at det er viktig å utføre refleksjoner om hvordan en kan overholde respekten overfor ulikheter innad i barnegruppen. Informanten hevdet at «jo mer man erfarer og opplever, jo mer lærer man». Dermed ble det påpekt at det også er viktig å dele slike refleksjoner innad i personalgruppen. Thoresen (2017) hevder at det er lett å være oppmerksom på forskjeller, for eksempel språk, etnisitet og matvaner. Derimot understrekes det at det oppstår en unik mulighet mellom foreldre og barnehage når slike forskjeller representeres. Muligheten tilbyr en arena hvor en gjennom åpenhet kan lære av hverandre og fokusere på felles engasjement for barnet (s. 180). For å sørge for likeverd blant alle barn i barnegruppen, uavhengig av religion og livssyn, har alle tre informantene og deres avdelinger fokus på å servere like matvarer. Alle informantene fortalte at de for eksempel velger å bruke kalkun- eller kyllingpølser istedenfor pølser som inneholder spor av svin. Samtidig fortalte alle at dette er et resultat de har oppnådd etter refleksjoner og samtaler innad på deres avdelinger. Gjennom erfaringer hevder informantene at å servere like matvarer for alle er en god måte å vise respekt overfor barnet i måltidsituasjoner ut fra deres religion og livssyn. Gjennom fokus på ulikhetene kan en derfor benytte seg av refleksjon som et verktøy for å oppdage hva som fungerer best i praksis. Dermed kan barn, foreldre og personal ta lærdom av hverandre.

Barnehagelærer B uttrykket at det kan forekomme gode samtaler hvor barn reflekterer sammen med personal. Videre hevdet barnehagelærer B at under måltidet er det «samspill

mellom voksne og barn, hvor vi diskuterer det som er på bordet». På deres avdeling plasseres barn på ulike bord hvor alle matvarer er tilgjengelig, uavhengig av å organisere ut fra religion og livssyn. Vedkommende forteller at de ikke anerkjenner en mangfoldig matkultur som et problem, men at alle i barnegruppen skal få et innsyn i ulike matvarer som finnes. Samtidig nevnes det at matrestriksjoner barn kan ha grunnet religion og livssyn blir snakket om ved matbordet. Dermed kan måltidet bli sett på som en arena hvor en kan reflektere rundt ulikhetene blant barnegruppen, for eksempel ved å ha samtaler om matvarene som serveres. Videre påpekte barnehagelærer B at barn er nysgjerrige og at av erfaring opplever vedkommende at barn syntes religiøse og livssynsmessige ulikheter er spennende. Slik som det ble nevnt i teorikapittelet om etikk, hevder Sagberg (2012) at en kan tilegne seg visdom gjennom undring som utgangspunkt. Barnehagen fungerer som en arena hvor undring oppstår naturlig (s. 133). Ved å ta barns nysgjerrighet og undring på alvor kan en skape meningsfulle og læringsrike samtaler om religiøse og livssynsmessige forskjeller som kan eksistere i matkulturen.

Blant besvarelsene vi tilegnet oss fra intervjuene ble det synliggjort at alle tre informanter jobber på avdelinger hvor det er ulike religioner og livssyn representert. Derfor ble det også tydelig fra informantenes utsagn at deres avdelinger jobber med ulike matkulturer, og at et fokus er inkludering av alle i barnegruppen. For å kunne inkludere alle barn, uavhengig av religion og livssyn, er det sentralt å møte barnet med respekt. I teorikapittelet om etikk, forteller Gievær (2017) at i barnehagen må en felles forståelse etableres uavhengig av personalets egen tro og livssyn. Da kan barnets tro og livssyn møtes med respekt (s. 47). Barnehagelærer A ytret at deres avdeling besto av et flertall av barn som har muslimsk eller hinduistisk tro, hvor et barn praktiserte vegetarianisme ut fra et hinduistisk ståsted. Videre fortalte barnehagelærer A at «når vi synliggjør og respekterer mangfoldet, viser vi at vi har kjennskap til barns religion og livssyn». Barnehagelærer A påpekte at det var viktig for dem på avdelingen å ha kompetanse om religioner som er representert innad i barnegruppen. Med kompetanse om ulike religioner og livssyn kan en reflektere over egne holdninger og tanker innad i personalgruppen for å skape mer trygghet angående hvordan en kan synliggjøre og respektere ulike religioner og livssyn.

For å fremstille informantenes etiske hensyn overfor barnehagens matkultur preget av religion og livssyn, formulerte vi et dilemma i intervjuet. Dilemma omhandlet hva informantene hadde gjort hvis et muslimsk barn hadde spist et pålegg med gelatin ved et

uhell. Barnehagelærer A hevdet at spist er spist, og at det var viktig gi barn som ikke kan spise mat med innhold av svin en forklaring på hvorfor. Samtidig poengterte vedkommende at det mest betydningsfulle var å informere barnets foreldre.

Barnehagelærer A utdypet at skylden kun hviler på den voksne og ikke barnet ettersom det er den voksne som har ansvaret for matserving. Dermed var det viktig for barnehagelærer A å ha fokus på å kommunisere dette til foreldrene og beklage seg ved slike uhell.

Barnehagelærer C fortalte at de har opplevd slike uhell på deres avdeling. Vedkommende ytret også hvor viktig det er å kommunisere med både barnet og foreldrene det gjelder.

Barnehagelærer C ytret at det er «viktig å vise respekt for deres kultur, og ta det på alvor».

Ifølge Tholin (2013) ytres en barnehagelærers holdninger og verdier gjennom ulike situasjoner i løpet av barnehagehverdagen. For å kunne være kritisk til egen praksis, hvor en kan reflektere og vurdere jobben en utgjør, behøver en å være bevisst på ens etiske og verdimeslige posisjon (s. 29). Ved å synliggjøre og arbeide med barnehagens verdigrunnlag kan personalet opptre felles i situasjoner. Verdigrunnlaget må klargjøres slik at alle i personalet kan stå for det. En kan også kunne stille seg kritisk til egen praksis og benytte seg av slike situasjoner for å analysere den. Dermed kan en etablere hva som er den mest innsiktsfulle måten å opptre på.

Barnehagelærer B forteller at slike hendelser også har skjedd i deres barnehage.

Vedkommende har ikke opplevd at foreldre reagerer negativt på hendelsen. Derimot har barnehagelærer B kun opplevd positive reaksjoner. Vedkommende antar at de positive reaksjonene er et resultat av åpen og ærlig dialog med barnets foreldre når slike uhell har oppstått. Ifølge Glaser (2018) kan en opptre som en god samarbeidspartner når en har faglig og personlig kompetanse, samtidig som en kan oppføre seg profesjonelt i møte med foreldre. Ved å blant annet være fleksibel, tolerant, anerkjennende og fordomsfri kan en vise respekt overfor at det er ulike måter å fremtre på som en god forelder (s. 17). Når et slikt uhell tar sted, er det viktig å ha rom for ulike reaksjoner fra foreldrenes side. Ved å opptre profesjonelt fremstår personalet som tolerante og fordomsfrie, og viser dermed også respekt over at mennesker er ulike og kan reagere ulikt. Uavhengig av bakgrunn, kultur, religion og livssyn skapes en arena hvor barn, foreldre og personal kan oppleve at barnehagen godtar ulikheter.

5.0 Drøfting

I denne delen vil vi trekke frem deler av funn fra analysen, for å deretter drøfte dem. Drøftingen vil utformes med utgangspunkt fra vår problemstilling: «Hvordan jobber barnehagelærere med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?». Problemstillingen bærer preg av våre forskningsspørsmål, som vi nå ønsker å besvare gjennom drøftingen. Våre forskningsspørsmål lyder som følger:

1. Hvilke praksiser har barnehagene rundt religiøse og livssynsmessige matkultur?
2. Hva er hensikten bak praksisen?
3. Hvilke konsekvenser medføres gjennom ulike matkulturer i barnehagen?
4. Hvordan inkludere foreldrene gjennom samarbeid i praksisen?

Gjennom funnene vi presenterte i analysen opplever vi at forskningsspørsmålene har hatt betydningsfull relevans. Analysen presenterer verdifulle empiriske funn som kan gjenspeiles i besvarelsene av forskningsspørsmålene. Samtidig ønsker vi å benytte oss av drøfting, slik at vi kan konkretisere svar på disse spørsmålene. Dermed vil vi drøfte funnene ved å konkretisere besvarelser ut fra våre forskningsspørsmål i en numerisk rekkefølge.

5.1 Hvilke praksiser har barnehagen rundt religiøse og livssynsmessige matkulturer? Og hva er hensikten bak praksisen?

Ut fra informantenes besvarelser ønsket alle å ha fokus på å inkludere deres barnegruppe, uavhengig av religion og livssyn, under måltidet. Derimot fremhever besvarelsene at informantene praktiserte inkludering på ulike måter. Derfor har vi valgt å drøfte både praksisen informantene utøver og hensikten bak ettersom forskningsspørsmål nummer 1. og nummer 2. henger tett sammen.

Måltidet er en arena hvor barns religion og livssyn kan synliggjøres. Ved å servere ulik mat, konversere rundt hvorfor mennesker spiser ulikt og reflektere over at mennesker har ulik religion og livssyn kan måltidet bli anerkjent som en pedagogisk arena. Slik som vi nevnte i teorikapittelet om måltidet i barnehagen, er måltidet ifølge Ingul (2018) en sosial og kulturell arena hvor barna daglig kan øve seg på kontakt, samvær og ta hensyn og vie

oppmerksomhet til andre (s. 297). Samtidig hevder Ingul (2018) at det er sentralt å ha i fokus at barnehagen har et ansvar overfor barnas holdning til mat og barnets matkultur på sikt (s. 298). Felles for både barnehagelærer A og C var deres hensikt bak praksisen å inkludere alle i barnegruppen under måltidet. Informantene påpekte at de valgte å ikke servere samme matvarer til alle barn ut fra respekt overfor ulike religioner og livssyn representert innad i barnegruppen. Ifølge barnehagelærer C velger deres avdeling å servere pålegg med innhold av svin på egen tallerken. Barnehagelærer C hevder at det derfor blir en «god arena for inkludering og mangfold ettersom maten serveres ulikt og at dette synliggjøres». Samtidig uttrykket barnehagelærer A at deres avdeling også har fokus på å servere barnegruppen ulikt ut fra deres religion og livssyn. Vedkommende påpekte at avdelingen «skiller matvarer på forskjellige tallerkener med respekt av at barna spiser forskjellig». Gjennom å synliggjøre ulike religioner og livssyn innad i deres matkultur kan det tolkes at informantene respekterer at barna spiser ulikt ut fra deres religion og livssyn. Barnehagen har et ansvar overfor barnets holdninger og hvilke opplevelser barnet tilegner seg ut fra måltidet. Dermed kan barnehagelærernes holdninger og oppførsel påvirke barnet. Ved å fokusere på at mennesker er ulike og spiser ulikt, for eksempel grunnet religion og livssyn, får barn en mulighet til å undres over ulikheter og utvide sine perspektiver overfor andre.

I barnets hverdag og virkelighetsoppfatning vil de møte ulike livssyn, uavhengig om barnehagen velger å legge opp til det eller ikke. Hvis barna skal få mulighet til å utvikle deres perspektiver og søken om sannhet, altså danning, bør det skapes rom for inkluderende dialoger hvor det kan reflekteres og diskuteres rundt religiøse temaer. Ved at barn får delta i slike dannelsesprosesser kan de oppleve betydning for seg selv og egen familie ved at det er rom for ulike religioner og livssyn. Samtidig vil barna kunne utvikle deres respekt for at andre har ulike livssyn og virkelighetsoppfatninger (Giæver, 2017, s. 55–56). Barnehagelærer B uttrykket at det er viktig å ha fokus på at barn er forskjellige, men at fokuset på slike ulikheter ikke skal stå i sentrum. På barnehagelærer B sin avdeling blir bordet dekket på for alle barn, uavhengig av fokus på barnets religion og livssyn. Det ble påpekt at «avdelingen serverer de samme matvarene vi ville gjort til hvilken som helst avdeling, og vi velger ikke matvarer ut fra religion og livssyn». Barnehagelærer B forteller at det for eksempel ikke blir bestilt ekstra frukt og grønt hvis de har et barn praktiserer vegetarianisme. Grunnlaget for dette var å tilby et likt utgangspunkt med samme matvarer til alle, og at religion og livssyn ikke skulle påvirke utvalget. Vedkommende forteller

videre at «avdelingen er veldig bevisst på å ikke utgjøre forskjeller ettersom vi kun er mennesker». Måltidet kan benyttes som en arena hvor ulike religioner og livssyn kan synliggjøres, og dermed legge til rette for refleksjon og diskusjon blant barn og personal. Barn kan da opparbeide respekt for at andre har ulike oppfatninger enn det en selv har.

Ut fra besvarelsene vi tilegnet oss fra våre tre informanter ser vi at de praktiserer ulike måter å møte religioner og livssyn på ved måltidet. Barnehagelærer A og C velger å servere ulikt på deres avdeling slik at barn kan føle seg respekterte ut fra deres trostradisjoner. Derimot ytrer barnehagelærer B at deres avdeling fokuserer på å ikke synliggjøre ulikheter ut fra at deres matkultur er preget av ulike religioner og livssyn. Grunnlaget for dette er å ha barnet i fokus, ikke deres religion og livssyn. Oppsummert er dette to ulike strategier en kan inkludere barnet på ved måltidet. Som vi tok for oss i teorikapittelet om barns religiøse identitet, finnes det også en forskningsartikkel av Andreassen og Øvrebø (2017) som tar for seg hvilke strategier barnehagen kan forholde seg til, mer spesifikt strategier ut fra islamske spiseforskrifter. Resultatet på forskningen tilsvarte at det er to strategier intervjubarnhagene benyttet seg av. Den ene strategien var å servere det samme til alle i barnegruppen, hvor fokuset var å integrere. Den andre strategien fokuserte på å synliggjøre ulike retter slik at barnegruppen kunne tilegne seg måter å opptre på i møte med til ulikheter (s. 13).

5.2 Hvilke konsekvenser medføres gjennom ulike matkulturer i barnehagen?

Når informantene ble spurt hvorvidt de opplever om praksisen deres fungerer eller ikke, ble det uttrykt at alle var fornøyde og ingen negative ettervirkninger ble påpekt av å ha en matkultur preget av ulike religioner og livssyn. Både barnehagelærer A og B trakk frem at det er barnehagelæreren som danner grunnlaget for holdninger, respekt og åpenhet overfor en matkultur preget av ulike religioner og livssyn. Barnehagelærer A og B hevdet at det ikke er barnet som er delaktig i at ettervirkninger medført av matkulturer med ulike religioner og livssyn kan ta sted. Derimot hevdet informantene at det er personalet som kan utgjøre en sentral del ved slik utvikling.

Ved avslutning av intervjuet med barnehagelærer A ønsket vedkommende å trekke frem viktigheten av rollen barnehagelærere har i barnehagen. Informanten ytret at «hvis det er et problem for meg som voksen, blir det et problem for barna». Som nevnt i analysekapittelet

om etikk, skriver Tholin (2013) at ens egne holdninger og verdier ytres gjennom all samhandling mellom mennesker. Derfor er det sentralt å være kritisk til egen praksis gjennom refleksjon og vurdering av arbeid som utføres slik at en kan bevisstgjøre ens etiske og verdimeslige posisjon (s. 29). I teorikapittelet om foreldresamarbeid, hevder Giæver (2017) at noen barn kan oppleve at barnehagen er en arena hvor de for første gang oppdager at det er ulike trostradisjoner. Verdiene barn tilegner seg hjemmefra utgjør en sentral del av barns opplevelse av tilhørighet. Derfor kan de stadig oppsøke mennesker og miljøer utenfor hjemmet med lignende verdier. Ettersom barnehagen er en viktig sosialiseringarena under barns tidlige oppvekst, vil derfor barnehagen ha en betydningsfull påvirkning for barnets identitetsutvikling, hvor barnets religion og livssyn også står sentralt (s. 50).

Barnehagelærer B påpekte også betydningen barnehagelærere har i møte med barn. Ved samtlige anledninger trakk vedkommende frem verdien og påvirkningen personalet har. Barnehagelæreren hevdet at «vi kan skape veldig ugreie situasjoner for barn, og om vi ikke er gode personer kan vi ikke legge god føring for barna». I analysekapittelet om betydningen av foreldresamarbeid, tar Thoresen (2017) for seg mulighetene som kan oppstå i barnehagen grunnet ulikheter. Når barn har ulik religion eller livssyn kan dette legge til rette for læringsmuligheter gjennom åpenhet (s. 180). Ved å ha positive holdninger overfor barn og deres ulikheter, kan en benytte seg av ulikhetene som en mulighet for læring. Barn kan da lære om andre trostradisjoner, matkulturer og perspektiver og dermed utvide sine horisonter. For at barn skal få muligheter til dette, er personalets holdninger overfor barns ulikheter en avgjørende faktor. Videre understreket barnehagelærer B at «det handler om oss voksne og hvordan vi ser barna, uavhengig av religion og livssyn». Samtidig påpekte barnehagelærer B at «vi tror på det vi tror på, og har vi barnehagelærere problemer med dette er ikke dette den rette jobben». Det er tydelig at vedkommende har en klar hensikt om hvordan en barnehagelærer bør møte og se barn uavhengig av deres religion og livssyn. En kan derfor anta at vedkommende har reflektert over egen rolle i barnehagen og deres rolle i møte med barn. Som tidligere nevnt i teorikapittelet om etikk, hevder Skoglund og Sundvall (2017) at det å reflektere og være undrende over egen praksis kan tilrettelegge for muligheter hvor en tilegner nye erfaringer og ny kunnskap. Gjennom refleksjon kan en også utvikle et annerledes bilde av seg selv og sine handlinger (s. 33).

5.3 Hvordan inkludere foreldrene gjennom samarbeid i praksisen?

Gjennom oppgaven har personalets samarbeid med barnets foreldre knyttet til religionsarbeid innenfor barnehagens matkultur stått sentralt. Ulike faktorer vi har trukket frem ved samtlige anledninger omhandler respekt overfor barnets og deres foreldres religion og livssyn, åpen dialog og tillitsfull kommunikasjon. Ettersom vi har synliggjort viktigheten ved et verdifullt foreldresamarbeid ved flere omstendigheter, har vi valgt å avgrense drøftingen av dette forskningsspørsmålet. Med utgangspunkt i Sødal sitt perspektiv om hvordan et positivt foreldresamarbeid med preg av religionsarbeid kan fremmes, vil vi derfor forsøke å samle de viktigste teoriene som har blitt belyst og trekke frem sentrale faktorer informantene har pekt på gjennom deres besvarelser.

Gjensidig respekt og anerkjennelse mellom barnets foreldre og barnehagen omhandler respektfulle møter, uavhengig om en deler lik religion og livssyn. Slik som tidligere nevnt påpekes det i Giæver (2017) sitt kapittel om «å ta barnas religiøsitet på alvor» at det er det tre forhold hvor foreldre med religiøs tro kan erfare positivt samarbeid med barnehagens personalet. Det ene forholdet er åpenhet og respekt, det andre forholdet omhandler informasjon som er betydningsfull for familiens religion og tro og det tredje forholdet fremhever hvordan barn kan oppleve samtaler som spenningsfylte grunnet ulike trostradisjoner (s. 51). Barnehagelærer A hevdet i analysekapittelet om etiske hensyn gjenspeilet av informantenes verdier, at personalet viser respekt overfor mangfoldet når dem innehar kjennskap til barns religion og livssyn. Ved å ha kompetanse om dette kan både barnet og dets foreldre oppleve personalets interesse og engasjement som åpenhet og respekt overfor deres religion og livssyn. I analysekapittelet om betydningen av foreldresamarbeid, nevner barnehagelærer B viktigheten av å ha et tett samarbeid med foreldrene. Vedkommende nevner blant annet at det er viktig å snakke om barns religion og livssyn, men at slike samtaler ikke bør ta sted før personalet har spurt foreldrene om godkjenning. Dermed får foreldrene et innsyn i hva avdelingen ønsker å snakke om i henhold til deres religion og livssyn. Samtidig påpekte barnehagelærer C i analysekapittelet om måltidets funksjon i barnehagen, at barn kan initiere samtaler om hvorfor noen ikke kan spise visse matvarer. Ettersom avdelingen til barnehagelærer C praktiserer å skille matvarer ut fra religiøse og livssynsmessige ulikheter, skapes en arena for undring hvor barn kan oppleve måltidet som spennende grunnet ulikhetene. Samtaler

om slike ulikheter kan dermed ta sted, og foreldre med religiøs tro kan oppleve at det er åpenhet og respekt overfor deres trostradisjon.

6.0 Konklusjon

Vår problemstilling for oppgaver var “Hvordan barnehagelærere jobber med etiske hensyn knyttet til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen?”. Ved bruk av kvalitative forskningsintervjuer har vi tilegnet empiriske funn fra tre barnehagelærere fra tre ulike barnehager. Et tydelig fokusområdet blant alle tre informanter var måltidets funksjon i barnehagen, og hvordan måltidet blir benyttet som et samlepunkt for inkludering. Gjennom servering av mat kan ulike religioner og livssyn skildres, derimot er det flere ulike strategier for hvordan matvarene skildres. Gjennom vår forskning ble det klargjort at to av tre informanter valgte å inkludere gjennom å servere likt for alle slik at alle religioner og livssyn kunne delta med samme utgangspunkt. Derimot betraktet en informant inkludering gjennom å dekke matbord for alle, hvor det ble påpekt at det var mennesket som var i fokus og ikke dets religion og livssyn. Et annet fokusområdet var betydningen av et verdifullt foreldresamarbeid. Ved å skape tillitsfulle relasjoner med barnets foreldre kan gode dialoger etableres, og foreldrene kan oppleve trygghet overfor personalet i barnehagen. Gjennom dialog kan personalet få et innblikk i hva foreldre ønsker for deres barn, samtidig kan samarbeidet benyttes som et redskap for å tilegne seg mer kunnskap om barnets religion og livssyn. Dermed kan barnets foreldre også erfare en form for medvirkning, og oppleve at barnehagen respekterer deres religion og livssyn og inkluderer det ved samlepunkter, for eksempel måltider. Ut fra deres besvarelser ble det tydelig at et viktig fokusområde for dem var at barn og personal har respekt for hverandre, og at mennesker kan ha ulike religioner og livssyn uten at dette nødvendigvis behøver å skape skiller. Informantene nevnte også betydningen av å ha erfaringer og kompetanse om ulike religioner og livssyn, hvor dette er en faktor i å tilrettelegge for fellesskapsfølelse blant unike individer i barnegruppen.

Nedskrevet i rammeplanen for barnehager står det at personalet i barnehagen skal «bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs og livssynsmessig tilhørighet» (s. 55). Ved at sitatet står nedskrevet i en forskrift viser dette at toleranse, interesse og respekt for andres ulikheter er sentralt å jobbe

med i barnehagen. Til tross for at barnehagelærerne vi intervjuet har ulik arbeidserfaring med inkludering av barn med ulike religioner og livssyn ved måltider, understreket alle hvor avgjørende disse kvaliteten er for inkludering av mangfoldet. Under intervjurundene kom det til syne at informantene ønsket mer kunnskap og erfaring om temaet, spesielt angående hvordan en kan benytte seg av ulike samlepunkter i barnehagen som arenaer for inkludering. Alle tre informanter påpekte at de opplevde det som interessant at vi hadde valgt å forske på dette temaet. Uavhengig av informantenes arbeidserfaring og opplevelser, hevdet informantene at det ville vært positivt for barnehager å ha mer fokus dette. Til tross for at det er nedskrevet i rammeplanen for barnehager, er det ikke garantert at det kommer til syne i barnehagenes praksiser. Gjennom vår forskning har vi intervjuet tre informanter som alle har påpekt at dette er et område i deres barnehagehverdag som er nødvendig, og alltid vil kunne forbedres.

Gjennom denne oppgaveprosessen har vi fått muligheten til å lære mer om hvordan vi kan handle etisk overfor matkulturer i barnehager preget av ulike religioner og livssyn, som er et tema vi har hatt genuin interesse for. Samtidig er det flere deltemaer innenfor problemstillingen vi kunne tenke oss å forske mer på. Grunnet oppgavens omfang har vi valgt å forske på temaet i en overordnet setting. Videre opplever vi at det hadde vært spennende å forsket mer på problemstillingen ut fra ulike aldersgrupper, hvordan inkluderingen foregår i feiringer i motsetning til daglige måltider eller hvordan enkelt barnet opplever dette kontra hvordan en felles barnegruppe opplever det.

Avslutningsvis vil vi påpeke at vi gjennom vår forskerprosess har tilegnet oss betydningsfull kunnskap om ulike holdninger barn, deres foreldre og personal i barnehagen kan møte på i samhandling med hverandre. Vi opplever at vår forskning har hatt stor verdi for hvordan vi som kommende barnehagelærere ønsker å møte nevnte samarbeidspartnere. Samtidig har vi tilegnet oss empiri og teori om måltidets betydning, som igjen har ført til en mer betydelig forståelse for barnehagens felles samlepunkter. Vi ser hvordan ulike samlepunkter i barnehagen kan være arenaer for inkludering av mangfold, hvor respekt kan utvikles, åpenhet og interesse kan forsterkes, tillitsfull kommunikasjon kan etableres, toleranse kan økes og et inkluderende felleskap kan bistå uavhengig av ulikheter som er representert.

Litteraturliste

Andreassen, B. O. & Øvrebø, E. M. (2017). Religiøse spiseforskrifter i barnehagen. En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 16(1), 115.

<https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/164/165>

[1] Bufdir, *Minoritetsspråklige barn i barnehage*, 2022. 23. desember 2022. [Online].

Hentet fra:

https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/utdanning/utdanning_blant_samer_nasjonale_minoriteter_og_personer_med_innvandringsbakgrunn/

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.) Gyldendal.

Einarsen, S. L. (2017). Hinduismen. I O. Hovdelien (Red.), S. L. Einarsen, K. Giæver & K.–M. W. Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (s. 117–131). Fagbokforlaget.

Egeberg, E. (2017). *Minoritetsspråk og flerspråklighet: En håndbok i utredning og vurdering* (2. utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Giæver, K. (2017). Om å ta barns religiøsitet på alvor – religion og profesjonsutøvelse i barnehagen. I O. Hovdelien (Red.), S. L. Einarsen, K. Giæver & K.–M. W. Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (s. 45–64). Fagbokforlaget.

Giæver, K., & Hovdelien, O. (2017). Islam. I O. Hovdelien (Red.), S. L. Einarsen, K. Giæver & K.–M. W. Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (s. 91–105). Fagbokforlaget.

Glaser, V. (2018). *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn* (2. utg.). Universitetsforlaget.

Hidle, K.–M. W. (2017). Barnehagens arbeid med religion – en arena for integrering og demokrati. I O. Hovdelien (Red.), S. L. Einarsen, K. Giæver & K.–M. W. Hidle, *Minoritetsreligioner i barnehagen* (s. 67–86). Fagbokforlaget.

Ingul, C. B. (2018). Måltider og kosthold for barn i barnehagealder. I E. B. H. Sandseter, T. L. Hagen & T. Moser (Red.), *Kroppslighet i barnehagen: Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (3. utg., s. 297–298). Gyldendal.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.
<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>

Larsen, A. K. & Slåtten, M. V (2019). *En bok om oppvekst: Samfunnsfag for barnehagelærere* (5. utg.). Fagbokforlaget.

Matjungelen. (u.å.). *Matkultur*. Hentet 23. desember 2022 fra
<https://barnehage.matjungelen.no/tema/matkultur/>

Morken, I. (2016) Inkludering. I O. A. Kvamme, T. Kvernbekk & T. Strand (Red.), *Pedagogiske fenomener: En innføring* (s. 165). Cappelen Damm Akademisk.

Sagberg, S. (2012). *Religion, verdier og danning: Barns møte med de store spørsmål i livet*. Fagbokforlaget.

Skoglund, T. & Sundvall. P. (2017). *Pedagogisk ledelse i barnehagen*. Universitetsforlaget.

Tholin, K.R. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Fagbokforlaget.

Thoresen, I. T. (2017). *Foreldresamarbeid i barnehagen: Til barnets beste*. Cappelen Damm Akademisk.

Vedlegg 1: Intervjuguide

1. Innledning

- a. Hvilken faglig bakgrunn/utdannelse har du?
- b. Hvor lenge har du jobbet som barnehagelærer?
- c. Hvilket erfaringsgrunnlag har du med barn med ulike religioner og livssyn knyttet til mat i barnehagen?

2. Synspunkter om praksis

- a. Hvilke praksiser har dere knyttet til religion og livssyn ved måltidene?
- b. Hvilke tanker ligger bak praksisen?
- c. Hvordan kan dere bevare alle religioner og livssyn representert i fellesmåltider?
 - i. Hvilke ettervirkninger mener dere medføres gjennom å ha ulikheter i en felles matkultur?

3. Etske hensyn til praksisen

- a. Hvordan kan en synliggjøre matforskrifter ut fra religion og livssyn overfor ansatte?
- b. Hvordan møter dere foreldrene i møte med barns religion og livssyn knyttet til mat?
- c. Hvordan sørge for at barnet og foreldrene føler seg ivaretatt overfor sin religion og livssyn?
 - i. Et eksempel: «Hva hvis et muslimsk barn spiser et pålegg med gelatin ved et uhell?»

4. Avslutning

- a. Har du noe du syntes er viktig å få frem som vi ikke har snakket om til nå?
- b. Har du noen spørsmål eller tanker?

Vedlegg 2: Samtykkeerklærings skjema

Vil du bli intervjuet vedrørende en bachelor-oppgave om mangfold og inkludering innenfor religion?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut av hvordan en som barnehagelærer jobber med etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen.

I dette skrivet gis du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi ønsker å forske på barnehagens praksis rundt religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen. Vi ønsker også å få et innsyn i hva som fungerer bra og hvorfor. Samtidig er vi nysgjerrige på hvordan en slik praksis kan videreutvikles og hvordan barna og deres foreldres medvirkning er relevant.

Intervjuet vil bestå av ca. 10 spørsmål, og vil vare i maks 60 minutter. Informasjonen som innhentes under intervjuet vil analyseres og skape grunnlaget for videre arbeid mot en bacheloroppgave. Prosjektdeltaker vil motta en intervjuguide med forskningsspørsmålene ved oppstart av intervjuet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta pga. din stilling som barnehagelærer ut fra kjønn og erfaring, og ut fra barnehagen du arbeider og i dets fokusområdet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du er med på ett intervju. Intervjuet vil vare i maks 1 time. Intervjuet vil ta for seg spørsmål om hva dine tanker som barnehagelærer rundt vår problemstilling.

Ida eller Vilde vil ta notater fra intervjuet vårt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være prosjektansvarlig som har tilgang til dine privatopplysninger. Informasjonen du gir i intervjuet vil bli anonymisert og delt med veileder, prosjektgruppe og i selve bacheloroppgaven.
- Navn og kontaktopplysningene dine vil bli lagret på prosjektansvarlig sin datamaskin, og vil bli slettet etter oppgaven er levert inn.

Intervjudeltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes **04.01.2023**. Ved prosjektslutt vil personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- Å få rettet personopplysninger om deg,
- Få slettet personopplysninger om deg,
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger ved student Ida Ophus eller Vilde Odland
- Email: im.ophus@stud.uis.no eller v.odland@stud.uis.no

Med vennlig hilsen

Ida Ophus og Vilde Odland

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjon om deltagelse i prosjektet om etiske hensyn til religiøse og livssynsmessige matkulturer i barnehagen, og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- å bli observert
- at mitt barn skal observeres

Tilpass avkryssingsboksene etter hva som er aktuelt i ditt prosjekt.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 04.01.2023.

Prosjektdeltakers navn med blokkbokstaver:

.....
.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)